

BİR ANKARA HAVASINDA BİR ÜSKÜP MASALI

Tuğçe Erkurt

Balkandan gelen soğuklar yine bizden olsun
Tanıdık bir kelâm duyulsun size...
30 Ekim 2018

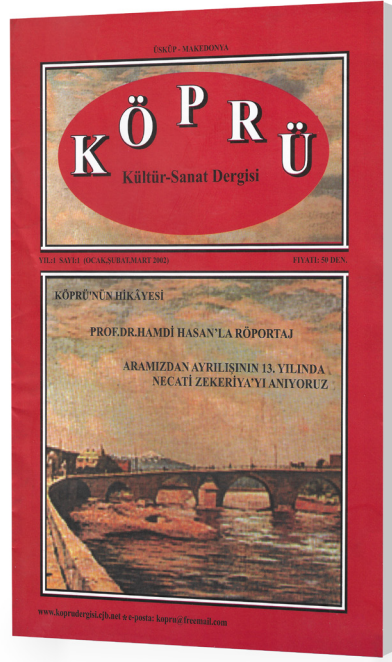
- Üsküp'te, tam da Yahya Kemal'in doğduğu evin karşısında, 1981 yılının 13 Mayıs'ında dünyaya gözlerini açar Leyla Şerif Emin. Yahya Kemal'in kayboldum zannına kapıldığı bu şehirde, Kurşunlu Han ile İshak Paşa Camisi arasında kalan Türk mahallesinde büyür, Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesinin Filoloji Fakültesinden mezun olur. O, Yahya Kemal'in *Dergâh* mecmuasını çıkardığı 1921 yılından 80 küsur yıl sonra Balkan coğrafyası ile Türkiye arasında her bakımdan iletişimi sağlayacağına inandığı bir gönül köprüsü vazifesi görecektir. *Köprü* dergisini yayımlamaya başlar ve ilk sayısında derginin amacını Makedonya Türklerinin kültürel değerlerini yansıtan konulara geniş yer vermek ve böylece ortak kültürel bilincin uyandırılması ve yükseltilmesine katkı sağlamak olarak açıklar. *Köprü*, 20 yılı aşkın bir süre bazı sallantılar yaşasa da asla yıkılmaz ve günümüze kadar Üsküp ve Türkiye arasında ortak kültür ve edebiyatın bir temsilcisi olarak varlığını devam ettirir. Üsküp ile İstanbul arasındaki ruh seyahatlerini anlattığı denemelerini *Üskübistan -Ruhumun Seyahati-* adıyla 2006 yılında yayımlar. Şiirlerini *Bir Üsküp Masalı* adlı kitapta toplayan Leyla Şerif Emin, Türkiye'de haftalık olarak çıkan *Gerçek Hayat* dergisinde, "Üsküp Mektupları" köşesinde yazılar kaleme alır. Daha sonra bu yazılarını 2021 yılında, Yahya Kemal'in "Kaybolan Şehir" adlı şiirine atıfla *Kaybolmazsan Bu Şehir Hâlâ Senin – Rumeli'de Şehir ve Zaman-* kitabıyla okuyucuya tek elden sunar. Türkçe ve Türkiye sevdalısı Leyla Şerif Emin'in Üsküp'teki bu çırpınışları ana vatanda da yankı bulur. 2019 yılında Türkiye Yazarlar Birliği tarafından "Ömer Nefî" ödülüne layık görülür. Kuzey Makedonya Ulaştırma Bakanlığında çalışan Leyla Şerif Emin evli ve iki kız çocuğu annesidir.

Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan çekildiği tarihten sonra, bir dönem Yugoslavya Devlet Başkanı Josip Broz Tito etkisinde yaşıyor. Düşünülenin aksine II. Dünya Savaşı sonrası Tito'nun yapıcı bir tavrı ile karşılaşıyor. Türkiye'deki 1 Kasım 1928 Harf İnkılabı'ndan sonra 1929 yılında yeni alfabe Üsküp'te yasaklanıyor. Alfabe yasaklanınca okullarda da dinî derslerde Osmanlı Türkçesi okutulması dışında eğitim dili Sırpça oluyor. Bu yasaklı dönemde yaşananlardan bahsederek başlayalım.

O dönemlerde Osmanlıca yazılıp okunmasında bir problem yaşanmıyor. Hatta Üsküp'ün son Belediye Başkanı Salih Asım Bey, *Üsküp Tarihi ve Civarı* eserini 1932 tarihinde Osmanlıca olarak yayımlıyor. Sıkıntı, belki de göçü hızlandırmak için yeni harflerle Türkçenin okunup yazılmaması; kamuda, eğitim öğretimde kullanılmaması. Bu durum Türkçeye büyük bir darbe vuruyor. Okullarda eğitim dili Sırpça. Osmanlı Türkçesi sadece seçmeli ders olarak ya da dinî derslerde okutuluyor. Bu yasaklı dönem II. Dünya Savaşı sonrası Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti kurulana kadar devam ediyor. Bunu değiştiren durum şu: Tito'nun öncülüğünde "Hepimiz beraber savaştık, düşmana karşı hepimiz bu ülkeyi savunduk." düşüncesi ile Arnavut, Boşnak, Makedon, Sırp ve Türk vatandaşların tamamı ana dilini özgürce kullanma hakkına sahip oluyor. 23 Aralık 1944'te, *Birlik* gazetesi yayın faaliyetine başlıyor, 1975 yılında radyoda 5 dakikalık Türkçe yayın yapılabilir. Şu anda altmış yılını dolduran Yeni Yol gibi bazı dernekler ile Üsküp'te Türkçe için bazı canlanmalar oluyor diyebiliriz. Üsküp'te şu an Türkler, Makedonlar ve Arnavutlar kendi dillerinde eğitim ve öğretim görebilmektedir. Türk okullarının ilkökul kısımlarında eğitim dili Türkçe ama çocuklar aynı zamanda Makedonca, İngilizce ve Fransızca da öğrenebilmektedir.

Yaşanan bu siyasi olaylar kültürel hayatınızı etkileyip edebî yönünüzü besliyor ve hayatınız bu dengelerle şekillenmeye başlıyor ve belki de en güçlü tetikleyiciniz Yahya Kemal Beyatlı oluyor. Bir yola çıkmaya karar veriyorsunuz, yol uzun ve engebeli ama hiç bırakmıyorsunuz. O yolu bize anlatabilir misiniz?

İlkokuldayken Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin kitaplarında bize yalan söylenildiği hissine kapıldığımız bir süreç başlıyor. Kitaplarda bize

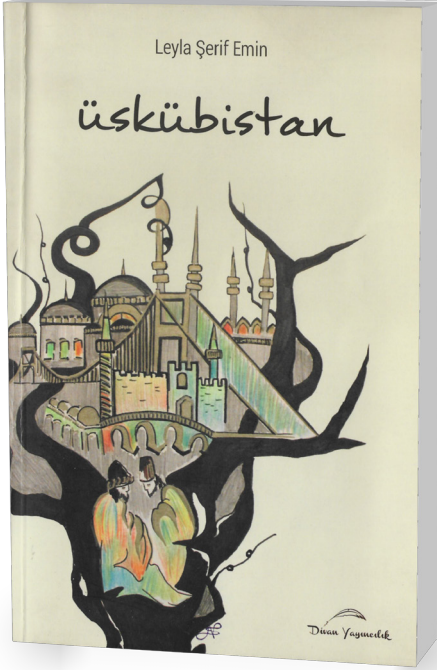
hep kardeşlik ve birlikten bahsedilirken bölge her an her milletin birbiriyle problem yaşayacağı bir hâl alıyor. Yaşananlar kaleiminden kâğıda dökülüyor; ilk şiirimi Yugoslavya Savaşları'ndan sonra Bosna Savaşı ile ilgili yazıyorum. 1992-1993 yıllarında *Birlik* gazetesinin çocuklara ayırdığı köşesinde şiirler yayımlanıyordu. Yayımlanan şiirleri kesip defterimize yapıştırıyorduk. Oraya gönderdiğim ilk şiirimin toplumsal bir havası vardı. Şiirde “Neden baba Bosna'da savaş oluyor, bütün dünya bunu izliyor ve hiç kimse bir şey yapmıyor?” şeklinde dizeler bulunuyordu. Lise yıllarıma geldiğimde Kosova'da olaylar karıştı ve dalga dalga Yugoslavya'da yayılmaya başladı. Acaba bu savaş dalgası Makedonya'ya, Üsküp'e ne zaman gelecek diye düşünüyorduk. 2001 yılında üniversitede öğrenci olduğum zamanlarda bizde de iç savaş başladı. İlkokulda Bosna, lisede Kosova, üniversitede Makedonya karışmış hâldeydi. Kendi ülkende, savaşın hep var olduğu coğrafyada varlığını sürdürmek istiyorsun ama geleceğe de umutla bakamıyorsun. O zaman da *Birlik* gazetesi kapanmak üzereydi. Kaybolan Şehir'i rahatlıkla üniversitede okuyabildik. Onun dışında yazdığımız yazılar Taşköprü, Burmalı Cami gibi bizim millî ve manevi değerlerimize daha bağlı yazılar üzerineydi. Bu tarz yazılar yazmaya özlem duyulduğunu hissettik. Yugoslavya kaynayan kazan hâlindeydi. Her millet kendi millî ve manevi değerlerine daha fazla sarılıyor, daha fazla kendi kabuğuna çekiliyordu. İpler çok fazla gerildiği için durum iç savaşa kadar gitmişti. Bu olaylar tetiklemişti belki bizi ve bir dergi çıkarmaya karar verdik. Bazı hocalarımız bunun çok zor olduğunu, devamlılık istediğini söylerken başarıp başaramayacağımızı sorguluyorlardı. 2001 yılında dergi için yazılar toplamaya başladık ve 2002 yılında Tefeyyüz İlkokulunun Necati Zekeriya Kütüphanesinde derginin tanıtımını yaptık. Tabii ki problemler yaşadık ama bir şekilde önümüz sanki devamlı açıldı. Ve ikinci, üçüncü, dördüncü sayı derken yirmi yıla kadar ulaştık.

Bildiğim kadarıyla derginin yayın süresi değişiklik gösteriyor.

Dergiyi bir dönem TİKA'nın destekleriyle aylık olarak çıkarabildik ama sonrasında üç ayda bir şeklinde çıkarabildik. Makedonya'da edebiyat dergileri genel olarak üç ayda bir çıkıyor. Arnavutların ve Makedonların da aylık sürekli çıkan dergileri mevcut değil.

Neden Köprü? İsminin de yolculuğu gibi anlam dolu bir hikâyesi var mı?

Köprü dergisini çıkarmaya karar verdiğimizde henüz öğrenciydik. Türkiye'den Üsküp'e Türkoloji okutmanı olarak gelen Hayati Yavuzer hocamıza dergi çıkaracağımızı söylediğimizde “zor iş” dedi. İsminin ne olacağını düşünüyoruz biz bu arada. Bir arkadaşımız “Beyatlı” olsun dedi, eve gidip düşünmeye başladım, “Taşköprü... Taşköprü...” şeklinde. Babam evde karşımda gülüyor tabii. Babam “Taşı çek, taşı çek.” dedi. Babam, önümüzü açtı ve taşı çektik. Bu şekilde derginin adı *Köprü* oldu. Derginin ilk sayısında, *Köprü*'nün hikâyesi için şunları yazmışım: “Evet, buldum gönül köprüsü, görünmeyen bir köprü, şehirleri bağlayan, bir yer için özlem duyuyorsan gözlerini kapatıp o yere seni ulaştıran köprü.

Yıkılması zor, geçmekten korkmadığım yürürken güvendiğim bir köprü. Dünün, bugünün, yarının köprüsü.”

Köprü dergisini Türkiye’ye gönderelim, orada da okunsun şeklinde bir düşünce-niz, girişiminiz oldu mu?

Türkiye’de okuyan öğrencilerimiz vardı, dergiyi mutlaka alıp Türkiye’ye götürüyorlardı, bazı kurumlara bırakıyorlardı. Mesafe fazla olduğu için derginin gönderilmesi, kargolanması problem oluyordu. Bir ara Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye’deki kütüphanelere dağıtılması için bizden yüz adet dergi satın aldı. Bu durum derginin bir sonraki sayısının çıkması için destek olurken dergiye nasıl ulaşabiliriz diye soranlar için de yönlendirebileceğimiz bir adres söyleme şansı veriyordu. Gönül ister ki Türkiye’deki bütün kütüphanelere ulaşabilelim. İn-

şallah bir gün o da olacaktır.

Çocuklar için hazırladığınız Kardelen dergisi ve Makedonya’da Türkçe çıkan çocuk dergileri hakkında bilgi verebilir misiniz?

Üsküp’te bir kısmı aktif, altmış Türk derneği bulunmakta. Dernekler birbirleriyle dayanışma hâlinde, topluma faydalı olma çabasıyla çalışmakta. Zaten MATÜSİTEB (Makedonya Türk Sivil Toplum Teşkilatları Birliği) 2003 yılında kuruldu ve hepsi için bir çatı oldu. *Kardelen* de Köprü Derneğinin bir yayını olarak 2009 yılında çocuklara yönelik, okul döneminde 9 ay boyunca aylık olarak çıkan bir dergidir. Derginin okullarda dağıtılabilmesi için Millî Eğitim Bakanlığına başvurduk ve özellikle Doğu Makedonya’da köy okullarında *Kardelen*’in dağıtımına başlandı. Oradaki çocukların bir dergiye bile çok sevindiklerine şahit olduğumuzda Türkiye’de okuyan genç arkadaşlara mezun olduktan sonra Üsküp’e geri dönün ve sonra derneği yönetin şeklinde tavsiyelerde bulunduk çünkü bu konuda yardıma ihtiyacımız olacaktı. Döndüklerinde derginin yönetiminde yer aldılar. 2009 yılında *Kardelen* dergisini yayımlamaya başladık. Çocuk dergisi olarak, 2015 yılında Yeni Balkan Yayınları olarak *Bahçe* dergisi de çıkmaya başladı. Yugoslavya Dönemi’nde *Tomurcuk*, *Sevinç* gibi çocuk dergileri çıkıyordu fakat bu dergiler de *Birlik* gazetesi, *Sesler* dergisi gibi Yugoslavya Dönemi’nden sonra maalesef kapandılar.

Dergi çıkarmak sadece bir şeyler yazmak değil sizin için, insanlara ulaşip onlara, hayatlarına dokunabilmek bir yerde.

Bir şeyler yazıyoruz, dergi çıkarıyoruz değil sadece; dergi bir şeyle mücadele etmek gibi, ses gibi... Dergin burada çıkıyorsa “ben burada varım” diyebilmek aslında. Yazılı bir şeyler bırakılmadıkça hiçbir şey kalıcı olmuyor. Yarın öbür gün insanlar bunları okuduklarında “Evet, varmış.” diyebilecekler.

Üsküp'te Türkçe eser basan yayınevleri var mı?

Bildiğim kadarıyla Üsküp'te Divan Yayıncılık ve Yeni Balkan Yayınevi dışında Türkçe yayın yapan yer yok.

Yazılarınızda da geçen “Balık yüzdüğü denizin farkında değildir ancak karada kalınca bir damla suda bile hayata tutunmaya çalışır.” ifadenizden hareketle size şu soruyu sormak istiyorum: Siz yüzdüğünüz denizin farkına varabildiniz mi? Size yüzdüğünüz denizi fark ettiren ne oldu?

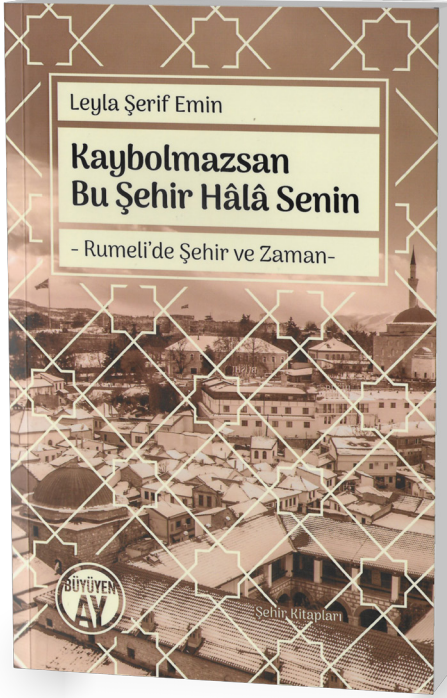
Biz yüzdüğümüz denizin farkına varmaya başladık şu anda. Bazen çekilip dışarıdan bakmak gerekir. Hiçbir şey yapmadan her şeyi durduracaksın. “Tamam, yapmıyorum” diyeceksin, dalga seni yutmaya mı çalışıyor, kıyıya çarpmaya mı uğraşıyor? Ondan sonra başka yerlerden kendini okumaya çalışacaksın. Niye yeni yeni farkına varıyoruz? Belki de yirmi yıl geçmesi gerekiyor pişmek için. Aslında biz “Üsküp'te, başımız dik ve gururlu bir hâlde yürümeliyiz.” diyoruz. Türkiye ile bütün Balkanların arasının iyi olmasını istiyoruz. Biz sadece kendimizi düşünseydik çoktan toparlanıp Türkiye'ye gelmiştik, siz neredeyseniz biz orada yaşıyorduk. O bölgenin güzelliğinin farkına vardık; Üsküp'te, o denizde biz yüzmeye çalışıyoruz, demek ki denizin farkındayız. İnşallah bu denizde boğulmayız. Ama biz buradayız, yüzyıllardır diğer milletlerin nasıl nefes aldıklarını bile biliyoruz. Bu durum bize olumlu anlamda çok şeyler kazandırıyor.

Ve gelelim Beyatlı'ya; Yahya Kemal Beyatlı'nın “Kaybolan Şehir” adlı şiirine siz Kaybolmazsan Bu Şehir Hâlâ Senin diyerek bir nevi karşılık veriyorsunuz. Üsküp, Yahya Kemal'in anılarında mı kaybolmuş? Ona bu hissi yaşatan hangi duyguydu sizce?

Yahya Kemal'in, “Kaybolan Şehir” adlı şiirini ilk yazdığında başlık olarak “Üsküp”ü seçtiğini okumuştum. O, daha sonra “Kaybolan Şehir” başlığını tercih ediyor ve Üsküp'e ikinci defa geldiğinde annesini kaybetmiş olmanın verdiği hisle hiçbir şeyin aynı olmadığını fark ediyor, her şeyini kaybettiğini düşünüyor. Bu, büyük bir umutsuzluk... Ben hiçbir zaman umudumu, ümidimi kaybetmiyorum; kaybolmadığım için de şehir hâlâ benim.

Kaybolmazsan Bu Şehir Hâlâ Senin adlı kitabınızda iki farklı şekilde de anlaşılan “Ah Pusto Tursko!” (Ah o Türk zamanı! Neler çektik.) (Ah o Türk zamanı! Değerini bilemedik.) sözünün dününden ve bugününden bahsedebilir misiniz?

Makedonlarda, Türklerin olduğu dönemlerle ilgili çok fazla hikâye var ve o dönemde her zaman “Ah Pusto Tursko!” sözünü “Neler çekmişiz neler.” anlamında kullanıyorlar ama savaşlar ve kargaşa dönemlerinde Türklerin hiçbir mil-

letin millî kimliğine zarar vermediğini, hiçbir milletin inancına dokunmadığını görüyorlar. Günümüzde Makedonya'nın komşu ülkeleriyle pek çok problemi olduğunu biliyoruz. "Pusto Tursko!" "Vah değerini bilemedik Türklerin"... Günümüzde Makedonya'da her bir belediye Türkiye'deki bir belediye ile iş birliği yapmak için âdeta can atıyor. Artık Makedonya'da Türkiye için güzel sözler sarf ediliyor. Üsküp'te başka milletlerden insanların Türkiye'den iyi şekilde bahsetmesi bizleri mutlu ediyor. Yani Makedonya'da "Ah Pusto Tursko!" ifadesi, "Ah! Türkler keşke olsalardı." şekline dönmüş durumda.

Âşık Çelebi, meşhur Meşâirü's-Şuarâ adlı tezkiresinde Rumeli coğrafyasındaki şairlerden övgüyle bahsederek "Prizren'de bir oğlan doğsa adından önce mahlas koyarlar. Yenice'de doğan oğlan papa diyecek vakit Farsça söyler. Priştine'de oğlan doğsa kalemı belinde doğar,

derler. Yani Prizren, şair menbası; Yenice, Farisi ocağı; Priştine, kâtip yatağıdır." demektedir. Yine Hayâlî Bey, Hayretî, Mesîhî, Mezâkî, Sâbit, Usûlî, Vafî, Ziyâî bu bölgede yetişmiş ünlü şairlerdendir. Âşık Çelebi'nin, edebî ikliminin çok canlı olduğunu aktardığı Kosova, Bosna ve Üsküp bölgelerini diğer bölgelerden farklı ve zengin kılan hususiyetler sizce neler olmuştur?

Üsküp'te Gazi Baba Belediyesine bağlı Âşık Çelebi'nin mezarının da olduğu "Gazi Baba" türbesi bulunmaktadır. İlk önce "Kadı Baba" denmiş, sonra "Gazi Baba" adını almıştır. Üsküp'te Gazi Baba Mahallesi, Türklerin genelde yoğun olarak yaşadığı bir yerdir. Önce bunu belirtmek isterim. Sorunuza gelecek olursak Âşık Çelebi'nin aktardığı bu cümleler öncelikle bu coğrafyanın kültür ve edebiyat sahasında önemli bir yer olduğuna işaret etmektedir. Üsküp, Saraybosna, Priştine, Prizren, İşkodra burada anılması gereken önemli merkezlerdir. Bu bölgelerde, özellikle Âşık Çelebi'nin de yaşadığı XVI. yüzyılda, önemli şairler yetişmesini fetih politikasıyla ilişkilendirebiliriz. Osmanlı Devleti'nin Rumeli'yi fethinde önemli bir konumdaki akıncıları, gazaya teşvik edecek, gaziliğin ve şehitliğin faziletlerinden bahsedecek, kısaca onları savaşa manevî olarak hazırlayacak şairlere ihtiyaçları vardı. Bu ihtiyacı, akıncılarla beraber çoşabilen Yenice bölgesinde yetişmiş şairler yerine getirmişlerdir. Bu bakımdan nasıl ki akıncıları yetiştiren komutanlara ihtiyaç varsa, bu konumda şairler yetiştirecek kişilere de ihtiyaç vardı. Akıncı beyi Evrenoszade

Ahmed Bey, Vardar Yenice bölgesinde bu iş için Anadolu'dan Şeyh Abdullah-ı İlahi'yi getirtmiştir. Şeyh, Rumeli bölgesinde Hayalî, Hayretî, Usûlî gibi önemli şairleri yetiştirmiştir. Yine bu yüzyılda yetişmiş şairlerin divanlarına baktığımızda gazaya dair pek çok kavramın kullanıldığını görürüz. Ayrıca Vardar Yenice'sinin en tanınmış şairi Hayalî Bey'in yetişmesinde çokça katkıları olan, Kalenderiler zümresinin başı Baba Ali Mesti-i Acemî'yi de saymak gerekir. Bu bölgede kurulan Bektaşî, Halvetî, Kadiri, Melamî ve Rûfai tekkelerinde yetişen şairler, Rumeli coğrafyasında güçlü bir tasavvuf edebiyatını da oluşturmuşlardır.

2016 yılında yayımlanan denemelerinizden oluşan Üskübistan kitabınız için “Biraz seyahat, biraz ruh, biraz da Üsküp oldu, en sonunda da o hayali şehir oldu.” diyorsunuz, benzer duyguları 2019 yılında yayımlanan Bir Üsküp Masalı isimli şiir kitabınızda da hissettiniz mi?

Deneme kitabıma *Üskübistan* adını vermemin nedeni, Üsküp ve İstanbul şehirleridir. İstanbul'a giderken de Üsküp'e dönerken de hep içimde bir hüznün olmuştur. Kitaptaki “Naftalin” adlı denememde, bir sandığın hikâyesini yazmıştım. Sandığın hikâyesini anlatırken aslında insanların göçünü de anlatıyordum. Sandık, yolculuğunu zor da olsa tamamlamış ve ait olduğu yere sonunda kavuşmuştur. İçimdeki bu derin yolculuk devam ettikçe hep aynı hislerle yazmaya devam edeceğim. 2001 yılında Filibeli Ahmet'in *Amâk-ı Hayâl*'ini okumuştum. Bu da beni etkilemiş ve eserlerimi yazmamda etkili olmuştu. *Bir Üsküp Masalı* ise şiir kitabıdır. Biraz da Üsküp'ün sesini duyurmaya çalışan şiirler diyelim. Yazdığım şiirlerin bir kısmını derleyip bir kitapta yayımladım. Masal olması da ümit versin diye, çünkü masallar hep güzel biter. Bir gün hikâyelerin doğmasını belki de bir romanın doğmasını müjdeler. Sosyal faaliyetler bizlerin yazı hayatını etkiliyor. Hem Köprü Derneği hem de gençler ile koşturmak birçok işi bir anda yapmaya çalışmak zor oluyor. Daha fazla yazmak için vakit ayıramıyoruz. Ama buradaki yazarların kaderi bu sınırdır, bu nedenle de çok fazla eser yok belki de. Ama ümidimiz var, bir gün yine de biz olmasak da burada Türkçe eserler, romanlar, hikâyeler yazılacak. Biz günümüzü düşünürken geleceğimizi de düşünmek zorundayız.

Leyla Şerif Emin; davetimize icabet ettiniz, vakit ayırdınız, şeref verdiniz, mutlu ettiniz. Kilometrelere rağmen gönüllerimiz birdi, hep de öyle olacak. Ne demiş Yahya Kemal, “Türkçe dimağdan dimağa, kalpten kalbe geçmiş bir teldir.”